Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжынар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 111 (9485) | Среда, май 15, 1974 чыл | 1925 чыдда үнелеп эдилген | Өртээ 2 кап.

Л. И. Брежнев Х. Зиндерманны хүлээп алган

СЭКП Төп Комитединиң Чингине секретары Л. И. Брежнев ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ГДР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы, Москвада найыралдыг түр аян-чорук аайы-биле чоруп турар Х. Зиндерманны бо чылдың май 13-те Кремльге хүлээп алган.

Совет Эвилели биле Герман Демократтыг Республиканы эвилелдештирип турар ақы-дүнма харылзаалар хөгжүлдезинин белик деннелин чедип алган. Совет Эвилели биле ГДР-ниң аразында найыралдың болгаш дем каттыштырып ажылдаарының хереэнче СЭКП-ниң, ГСЧП-ниң Төп Комитеттериниң, ийи чурттуң коммунистери биле улустарының талазындан доктаамал кичээнгей салып турарының түннели ол деп, эштер Л. И. Брежнев, Х. Зиндерман сеткил ханыышкыныг демдеглээн.

Эш Зиндерман Герман Демократтыг Республиканың тургустунган хүнүнден бээр 25 чыл болган оюн байырлаарынга делегерингей белеткелдиң ГДР-де калбарганын, ол байырлалды ажылчы чоннарның идей-политиктиг улуг көдүрлүүшкүнүг уткуп турарын чугаалаан.

Л. И. Брежнев биле Х. Зиндерманның беседазының үезинде Европага, бүгү делегейге-даа дүшкүүрлүг байдалды чавырыдырарын быжыглап, калбартырының эрге-ажыктарынга дүүштүр ийи чурттуң дем каттыштырып ажылдаары-биле холбашкан улустар аразының чамдык айтырыгларын чугаалашкан.

Л. И. Брежневтиң Х. Зиндерман-биле ужуражылгазы чүректиң ханызындан найыралдыг, сагыш-бодалы бүрүнү-биле чангыс эштиг байдалга эткен.

Беседага СЭКП ТК-ның Чингине секретарының хүзалакчызы К. В. Русаков, Герман Демократтыг Республиканың ССРЭ-ге элчини Г. Отт киришкен.

Н. В. Подгорный БУР-нуң улус хуралының делегациязын хүлээп алган

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный май 13-те, Кремльге, БУР-нуң Улус хуралының даргазы В. Бопев баштаан Болгария Улус Республиканың Улус хуралының делегациязын хүлээп алган.

Н. В. Подгорный аалчыларга өзиг байыр чедирген болгаш БУР-нуң Улус хуралының болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң аразында калбак болган үре-түннелдиг харылзааларны демдеглээн.

Сеткил-сагыштың ханызындан хүндүлээчел ёзу-биле хүлээп алганы дээш чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенин В. Бопев делегацияның өмүкээзинден илергейлээн. Совет Эвилелиниң коммунизм тургузуушкунунга кайгамчыктыг чеднишкиннерин карак-биле бүзүреп көөр арганы чуртка кылган аян-чорук болгар аалчыларга бергеп деп, ол демдеглээн.

Чүректиң ханызындан найыралдыг байдалга эткен беседага ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединиң болгаш Националлар Совединиң даргалары А. П. Шитиков болгаш Я. С. Насриддинова, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң секретары М. П. Георгадзе, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутатары И. С. Густов, а ол ышкаш БУР-нуң ССРЭ-де элчини Д. Жулев олар киришкен.

А. Н. Косыгиннин Х. Зиндерман-биле ужурашканы

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин май 13-те, Кремльге, ГСЧП-ниң Политбюро кежигүнү, ГДР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Х. Зиндерман-биле ужурашкай.

Чүректиң ханызындан, эш-хуунуң байдалынга эткен беседа үезинде ийи талалыг үндезинге-даа, Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң хемчээлинге-даа ССРЭ-ниң болгаш ГДР-ниң аразында ақы-дүнма найыралдың болгаш бүгү талалыг кады ажылдажылганың чеднишкинниг хөгжүп турарын талалар сеткил ханыышкын-биле демдеглээн.

Варшава Керээзиниң киржикчилери күүнелериниг Политиктиг консультативтиг комитединиң апрель айдагы чөвүлел хуралының кады хүлээп алган шинтпирлеринге дүүштүр политиктиг, садыг-экономиктиг, эртем-техниктиг, культура болгаш өске-даа харылзаалар талазы-биле бо кады ажылдажылганы улам ыңай ханыладырының, калбартырының болгаш ооң ажыктының бедидерининг айтырыгларын ацаа чугаалашкан. ССРЭ-ниң болгаш ГДР-ниң қазактарының баштынары бүдүрүлгени кооперастаарын болгаш специализастаарын хөгжүдеринге база социалистиг экономика интеграциязының комплекстиг программазын боттандырар талазы-биле ажылдарны улам ыңай интенсификастаарының айтырыгларынга хамаарышкан чамдык үүлдерин база чугаалашкан.

Беседага совет таладан—ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, ССРЭ-ниң Күрплан даргазы Н. К. Байбаков; ГДР-ниң талазындан—ГДР-ниң Совет Эвилелинде элчини Г. Отт олар киришкен.

* * *

ССР Эвилелиниң чазаа май 13-те, Кремльге, ГДР-ниң Министерлер Чөвүлелиниң Даргазы Х. Зиндерманга алдар кылдыр эртенги шайлаашкынны эрттирген. Эртенги шайлаашкынга Х. Зиндерман-биле кады ГДР-ниң ССРЭ-де элчини Г. Отт, ГДР-ниң элчин черинин дипломаттыг ажылдакчылары киришкен.

Эртенги шайлаашкынга совет таладан эштер А. Н. Косыгин, К. Т. Мазуров, М. С. Соломенцев, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары И. В. Архипов, К. Байбаков, В. Э. Дымшиц, В. А. Кириллин, З. Н. Нуриев, Л. В. Смирнов, ССРЭ-ниң министрлери, ССРЭ-ниң күүрүне комитеттериниң даргалары, албанның өске-даа кижилери киришкен.

(СЭТА).

ЧОННУҢ ӨНДҮР УЛУГ БҮЗҮРЕЛИ

Политиктиг улус чугула болуушкун — ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдага белеткелдер хүн бүрү улам калбарып, массаның күш-ажылчы болгаш политиктиг бедик идеялыг-үүшкүнүнүң байдалында чоруп турар. Чурттуң эрге-чагыргазының дээди органынга соңгулда кампаниязы ам база бир чаа үе-чадазынче кирип турар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадынга депшиттирген кандидаттарны детиириниң таазы-биле соңгулда мурнунуң округ хуралдарының соонда депутатка кандидаттарны бүрүткээрин дооскан болгаш ам олар-биле соңгукчуларының ужуражылышкынына холбаштырган хуралдар аажок улуг соруг киришкин-биле эгелээн. Соңгулда мурнунуң хуралдары ажылчы чоннарның Коммунистиг партияны, ооң ленинчи Төп Комитедин долгандыр кажангызындан-даа артык улам сырый каттышканын чаа күш-биле өөрүүшкен.

Чурттуң эрге-чагыргазының дээди органы—ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат кылдыр алдарлыг ажылчын аңгының, колхозчу тараачыннарның, интеллигенцияның эң эки төлээлекчилери, партия база совет ажылдакчылар депшиттиргеш, бүрүткеткенинге ажылчы чон чаагай сеткил ханыышкынын илергейлеп турар. Депутатка кандидат кылдыр ыракны Мөнгүн-Тайганың «Мөген-Бүрен» колхозта комсомолчу хойму Х. И. Коңгаржап, Кызылда № 48 тудуг эргелелинде хоочун тудугжу М. В. Сафронова, Каа-Хемниң механизатору М. Л. Ситников, Ак-Довуракның «Тыва даг-дүгү» комбинадында мурнахчы ажылчын А. И. Седип, Таңдыда «Революцияның чалбыыны» совхозтуң директору, алдарлыг агроном О. П. Чуева, Чөөн-Хемчиктиң СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозта тергиин саанчы А. С. Мөнгүш, «Известия» солуннуң политиктиг тайылбырлакчызы, сураглыг журналист В. Л. Кудрявцев, Улуг-Хемда «Найырал» совхозтуң хойнузу У. С. Минчит-оол, улуг эрге-дем Н. А. Пилюгин, ыракны Эрзинде «Чаа-Орук» колхозта хойнулар бригадири А. С. Соян, партия болгаш совет, күрүне ажылдакчылары Г. Ч. Ширшин, М. К. Мендуме, Б. П. Бещев оларны ажылчы чоннарның хей кижи кижиниг хуралдарыдан депшиткен, бистиң республиканың тус-тус соңгулда округтарының аайы-биле чаңгыс эп-сеткилдиг бүрүткээнин парлалгага дыңнаткан болгай.

Бүгү чурттаазы ышкаш, совет Тываның ажылчы чоннары депутатка кандидаттар-биле ужуражылышкынныларга холбаштырган ам эртип турар хуралдарга Коммунистиг партияның болгаш Совет чазаитың иштики база даштыны политиказын бүрүн долузу-биле детиил, үүлдүгүнүмүшаан, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин, тоску беш чылдың планныг даалгаларын күүседиринге бүгү күштерин, аргаларын, билиглерин бээринге бүрүн белеинин база катап медеглеп турар. Ооң-биле кады олар соңгулда хүнүнде коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң бүзүлбас блогунуң кандидаттары дээш бадылаашкынын чаңгыс эп-сеткилдиг бээринге долу шиитпирлиин илергейлеп турар.

Соңгулда кампаниязы чаа чугула үе-чадаже киргени-биле холбаштыр партия организацияларының мурнунда улуг харыысалгалыг сорулгалар туруп турар. Хамыктың мурнунда депутатка кандидаттар-биле ажылчы чоннарның төлээлекчилериниң ужуражылга хуралдары организастыг, бедик деңнелге эткен түрүн дээш, олар бүгү үүлдерни ылыыр хүлээлгелиглер.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң негелделеринге дүүштүр сеелгү чылдарда чоруттунуп келген политиссалыг ажылдың дуржулгазын ажыглавышаан, соңгулдага белеткел үезинде партия организациялары политиктиг ажылды биидилиг чорудуп турарлар. Амды үеде соңгулда кампаниязы-биле холбаштыр республикада 193 агитпунктуда, 584 агитколлективте барык-ла 3 мың ажыг илеткелчилер болгаш политинформаторлар, 7 мың ажыг агитаторлар ажылдап турар.

Партия организациялары ол бүгү күштү чөп ажыглап, соңгулда участоктарынга, агитпунктуларга, чоннуң чурттап турар черинин аайы-биле политиктиг ажылды улам күштелдирип, ылаңгыя коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң бүзүлбас блогунуң кандидаттары дээш шудургу, дээштиг агитацияны чорудар ужурлуг.

Чурттуң эрге-чагыргазының дээди органынга сеелгү соңгулда болгандан бээр дөрт чыл чедип турар. Ол үе аажок улуг тиилелгелер, төөгүлүг болуушкуннар-биле демдеглеттинген. Ол бүгүнүң ужур-дузазын, чурттуң улуг чедишкиннериниң дугайын, бистиң совет амыдыралывыстың өндүр чаагайын тодаргай чижеитерге өөрүзүп ханызы-биле тайылбырлаары—соңгулда мурнунуң агитациязынга чугула черни эзлээн турар апаар. Ол ышкаш социалистиг демократияның буржуаз демократиядан артык күштүүнүң, совет патриотизминиң болгаш социалистиг интернационализминиң дугайында пропаганданы күштелдирери агитаторларның, политинформаторларның, пропагандистерниң ажылынга бир кол угланыышкын болган турар ужурлуг.

Совет кижилер соңгулда хүнүн чаа-чаа күш-ажылчы чедишкиннер-биле өткүүр чаагай чаңчылыглар. Бо чугула политиктиг кампания-биле холбашкан идей-политиктиг болгаш организаңчы бүгү ажылды массаның күш-ажылчы база политиктиг көдүрлүүшкүнүн улам быжыглаарынче, беш чылдың тодарадычы дөртү чылының даалгаларын долдуп болгаш ажыр күүседир, совет Тываның 30 чылын талептиг өткүүр дээш социалистиг чарышты бүгү талалыг калбартырынче угландырар херек.

СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Министерлер Чөвүлелиниң Май бир таварыштыр совет улуска үүректиң ханызындан чедирген байыры хоорайларның болгаш көдээниң ажыл-ишчилерин чаа-чаа күш-ажылче, үүле-хереткеже улам соруг киргген. Беш чылдың, ылаңгыя ооң тодарадычы дөткү чылында салдынган сорулгаларны шиитпирлээри улус-ажыл-агыйының бүгү адырларының ажылдакчыларының чүткүлдүг, тодаргай угланыышкынныг күжениишкиннеринден, күш-ажылчы коллективтерде ажыл-херектиң байдалындан, совет кижи бүрүзүнүң күш-ажылды чогаадычы, ак сеткилдиг, көөрүнден хамааржыр дээрзин ол байырлыг чагаада айытыан. Бүгү чурттаазы ышкаш, партияның сорук киирикчи сөстеринге хей-аът кирген совет Тываның ажылчы чоннары социалистиг демократияның байырлалы—чурттуң эрге-чагыргазының дээди органынга соңгулда хүнүн чаа-чаа күш-ажылчы чедишкиннер-биле демдеглээринге долу шиитпирлиглер.

Бедик шаңнал

Республиканың тудуг организацияларынга үр чылдарда үре-түннелдиг ажылды дээш база төрүттүнген хүнүнден бээр 50 харлаанын таварыштыр «Тыва тудуг» трезинин № 48 тудуг эргелелинде техниканың озал-ондак чок ажылдаар талазы-биле инженерия Иван Васильевич Сермавкинни Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаан.

1974: Беш чылдың модарадыкчы чылы

ИШТИИ-ХЕМНИҢ ШӨЛДЕРИНДЕ

Улуг-Хем районда «ҮТКА-25 чылы» совхозтуң ховулары мурнуаусталы чадыр хаан дег, делгем чаагайы-биле көстүп келди. Даглар белдеринде шөлдерде тараа чаштырган агрегаттарның доозуну бүрүткайның көстүп чорлар. Совхозтуң Иштии-Хем салбырының агроному Алексей Зебреевтиң чоогунда шөлге баштайгы агрегат кээп турупту. Часкы ховуу ажылдарынга чаштың тинлекчилериниң бирээзи Доржу Кавай-оол-биле ол бисти таныштырды.

Доржу Кавай-оол, Петр Манчын-оол, Сандак Шаалы олар өске механизаторлардан эң-ие бедик көргүзүүлерлиг. Олар хүнде тараа чаштырар үлүүн 140—150 хуу чедирип турарлар.

Доржу Кавай-оолдуң агрегадының чанынга үрезин чүдүрген машина кээп доктаап турупкан, сеялкаже тараана ура берди. Үрезин урарының мындыг дүрген аргазын ажыглаарга каш-ла минута чарыгдаттынар. Чаштырылга үезинде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бединдериниг бир эки аргазы ол чүве-дир. Удатпаанда ол хоолайлыг машина дараазында агрегатче чорупту.

Салбырының агроному эш Зебрев май 19-ка чедир 2764 га черге тараа культураларын чажарын планнаанын дыңнатты. Бо шөлдерге кызыл-тасты май 4-тен эгелеп чаштырган. Май 8-ке чедир муң ажыг га шөлге ол культураны чажарын доозупкан. Олар бо хүннерде 1000 ажыг га черге арбайны чажарын үргүлчүлеп турар. Ооң соонда суланы, жукурузаны, чаңгыс чылдыг сигеннерни чажарынче кирер.

Иштии-Хем салбырының бо № 1 трактор-ховуу бригадазы механизаторлар-биле бүрүн хандыртынган. «МТЗ-50», «ДТ-75» тракторларның чеди агрегадын чаштырылгаже киргеннер. Бригаданың төвү Кара-Талда. Ында механизаторларның хонар, чемненир, дыштанар черлерин таарымчалыг кылдыр тургускан. Тараажылларның ортузунда чарыштың түннелдерин беш хонуктап үндүрүп турар.

Агрегаттар анаа туруушкун, кандыг-бир чылдагаан-биле хожудаашкын чокка, дүрген ажылдап турарын маңаа ужурашканывыс механизаторлар сеткил ханып чугаалап турду.

ЧУРУКТА: Иштии-Хем салбырының шөлдеринде тараа чаштырарынга идепкейлиг киржип, часкы иштиң шалыпчызы деп макталды ап турар дуржулгалыг механизатор **Доржу Кавай-оол.**

О. ОХЕМЧИК.
Авторнуң фотозу.

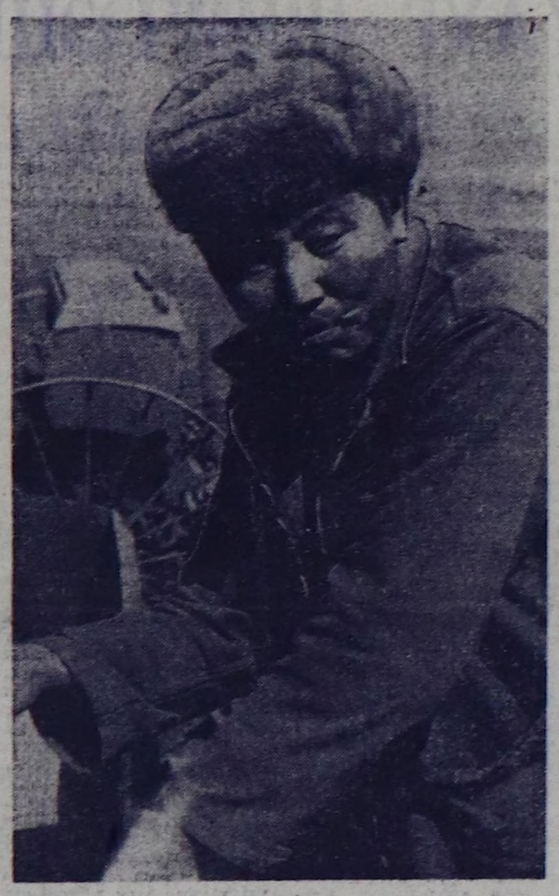

«ШЫН» СОЛУННУҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР ТУГУН бо хүн «Тиилелге» совхозтуң № 2 трактор-ховуу бригадазында механизатор ООРЖАК КЫРГАНДЫК-ОВИЧ КАЛДАР—ООЛДУҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ ТИИЛЕЛГЕЗИНГЕ АЛДАР БОЛДУРУП КӨДҮРГЕН. Ооржак Калдар-оол тараа чаштыышкынынга киргеш, ХҮНДЕ 37,5 ГА ЧЕРГЕ ТАРАА ЧАШТЫРАР НОРМАЗЫН 89—90 ГА ЧЕДИРИП, 250 ХУУ КҮҮСЕДИП ТУРАР.

МЕХАНИЗАТОРЛАР! МУРНАКЧЫЛАРГА ДЕҢНЕЖИНЕР!

Өртең фермазында

«Тес-Хем» совхозтуң Өртең сүт-бараан фермазы бирги кварталда күрүнеге 10 тонна сүт садар планын 23 тонна чедир күүсеткен.

Саанчылар, кадарчылар база бызаа ажаакчылары аңаа улам сорук киргеп. Саанчылар Л. Шыырап, А. Балдарчы болгаш партия организацияларының чернин инектерининг бирээзинден-не 1500 литр сүттү саап алырын хүлээнгеннер.

Суггатчылар

Барыын-Хемчик районнуң «Барлык» совхозунуң Бижиктиг-Хая, Аксы-Барлык, Саадак-Терек салбырларында Саая Дарый-оолга удуртқан 54 кижи составтыг суггатчылар бригадазы Эөр-Хавак, Шөлдээ-Мажалык, Конгаргайда 1700 гектар ажыг тарылга шөлүн суггарганнар.

Бригадада он звено бар. Оларның аразында социалистиг чарыш калбарган. Түннелди беш хонуктап үндүрүп турар кылдыр доктааткан.

Суггатчылардан Сарыглар Дөвөа, Хомушку Шыдыраа, Хомушку Дадар-оол, Салчак Кенден-олар хүн нормазын 110—130 хуу күүседип турарлар. Суггатчылардың ортузунга түскай өөредилгени райкүүскомнуң көдээ ажылагый эргелели ийи катап эрттирген. Чер суггарып турар кижилерни ажылчын хеп, аъш-чем-биле бүрүн хандырган. Чер-черде чурттаарынга таарымчалыг майгыннарны кылган.

С. ТАВА-САМБУ.

Бир хүннүг семинар

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдага белеткел ажылдары бо хүннерде Тес-Хем районда улам калбарган. Район төвүнге соңгулда комиссияларының даргаларының болгаш партия организацияларының секретарьларының бир хүннүг семинары база болган.

Семинарның киржикчилери СЭКП райкомунуң секретары С. Куулардың «Совет соңгулда системазының ёзулуг демократтыг чоруу», пропаганда болгаш агитация килдизинин эргелекчизи Ш. Кочаганың «Соңгулда кампаниязының үезинде чоннуң ортузунга масса-политиктиг ажылды күштелдирери», райкүүскомнуң секретары Н. Балы-Суурнуң «Участоктуң соңгулда комиссияларының ажыл-чорудулгазының дугайы» деп лекцияларын улуг сонуургалбиле дыңнаан.

Семинарның киржикчилери боттарының чорудуп турар ажылдарының арга-дуржулгазын база солушканнар.

А. ДЕМБРЕЛЬ.

Июнь 16—ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулда хүну

ЧЫЛЫГ УЖУРАЖЫЛГА

Каа-Хем районнуң Ильинка суурнуң Культура бажыңынга колхозчу ажыл-ишчилериниң, интеллигенцияның төлээлекчилери ийи чүс ажыг кижи чыглып келгеннер. Аңаа соңгукчулар боттарының чаңгыс чер чурттуу, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат, «Коммунизмче орук» колхозтуң механизатору **Михаил Лупанович Ситниковту-биле** ужурашканнар.

Ужуражылышкын хуралын «Тиилелге» колхозта партком секретары Н. Д. Мөнгүш ажыткаш, депутатка кандидаттың бүзүреттирген кижизи «Коммунизмче орук» колхозта партком секретары В. М. Пироговка сөс берген. Эш Пирогов ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдага районнуң ажылишчилериниң белеткелинин, каа-хемчилерниң күш-ажылчы чедишкиннериниң дугайын чугаалааш, депутаттың кандидадының ажыл-чорудулгазынга доктааган.

Хуралга Ильинка ортумак школазының башкызы Л. П. Агеева, «Тиилелге» колхозтуң кол инженери М. А. Мусихин, МТМ эргелекчизи А. С. Винедиктов олар санал бергеш, соңгукчуларның сагыш-бодалын илергейлевишаан, партияның болгаш улустуң бүзүлбас чаңгыс эвиниң күүнүн чугаалааннар. Чоннуң төлептиг кандидады дээш соңгулда хүнүнде чаңгыс эп-сеткилдиг бадылаашкынын бээринче олар соңгукчуларны кыйырганнар.

Чыылганнарның мурнунга М. Л. Ситников сөс алган. Ону ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат кылдыр депшиткенинге чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенин илергейлээн.

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНГЕ ТЫВА АССР-ДЕН СОҢГУЛДА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ОКРУГТАРНЫҢ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЛАРЫНЫҢ ДЫҢНАДЫГЛАРЫ

«ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар дугайында Дүрүмнүң» 63, 64 дугаар үүлдериниг дүүштүр Тыва АССР-ден ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле округтарның соңгулда комиссиялары депутаттарга кандидаттарны бүрүткээн:

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ЭВИЛЕЛДИҢ СОВЕДИНГЕ

Эвилелдиң Совединге Кызылдың № 409 соңгулда округунуң талазы-биле «Красноярскуголь» комбинаттың Каа-Хем разрезинин ажылчыларының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш албан-хаакчыларының, Кызылдың күрүнеиниң башкы институдунуң башкыларының, студентилериниң, ажылдакчыларының коллективинин, Өвүр районнуң «Торгалыг» совхозунуң ажылчын, албан-хаакчыларының ниити хуралдарындан депшиткен, 1934 чылда төрүттүнген, СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары, СЭКП кежигүнү **Григорий Чоодуевич Ширшинни.**

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ НАЦИОНАЛДАР СОВЕДИНГЕ

Националлар Совединге Кызылдың № 646 Чөөн соңгулда округунуң талазы-биле «Тыва тудуг» трестин 48 дугаар тудуг эргелелиин ажылчыларының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш албан-хаакчыларының, ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Совединиң «Көк-Тей» совхозунуң ажылчыларының, көдээ ажыл-агыйының тускай эртемиглериниң, албан-хаакчыларының ниити хуралдарындан депшиткен, 1932 чылда төрүттүнген, «Тыва-тудуг» трестиң 48 дугаар тудуг эргелелиниң № 1104 орук-участогунуң ажылчыларының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш албан-хаакчыларының ниити хуралдарындан депшиткен, 1946 чылда төрүттүнген, Каа-Хем районда «Коммунизмче орук» колхозтуң механизатору, СЭКП кежигүнү **Михаил Лупанович Ситниковту;**

Националлар Совединге Кызыл-Мажалыктың № 650 соңгулда округунуң талазы-биле «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ажылчыларының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш албан-хаакчыларының ниити хуралдарындан депшиткен, 1940 чылда төрүттүнген, «Тыва даг-дүгү» комбинаттың арыглалга фабриказының үүрмектеп-сорттаар комплекзинин таарыштырыкчызы, партия кежигүнү эвес **Алдын-оол Иргитович Седипти;**

Националлар Совединге Бии-Хемниң № 651 соңгулда округунуң талазы-биле «Саян» совхозтуң ажылчыннарының, көдээ ажыл-агыйының специалистериниң болгаш албан-хаакчыларының база Бии-Хем районнуң «Сельхозтехниканың» район салбырының албан-хаакчыларының ниити хуралдарындан депшиткен, 1908 чылда төрүттүнген, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының академиги **Николай Алексеевич Пилюгинни;**

Националлар Совединге Сүт-Хөлдүң № 652 соңгулда округунуң талазы-биле Чөөн-Хемчик районда «Сүт-Хөл», «Чыраа-Бажы» совхозтарның ажылчыннарының, көдээ ажыл-агыйының специалистериниң болгаш албан-хаакчыларының ниити хуралындан депшиткен, 1922 чылда төрүттүнген, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы, СЭКП кежигүнү **Михаил Клаевич Мендуменни;**

Националлар Совединге Таңдының № 653 соңгулда округунуң талазы-биле «Революцияның чалбыыжы» совхозтуң ажылчыннарының, көдээ ажыл-агыйының специалистериниң болгаш албан-хаакчыларының база Таңды районнуң хереглекчилер ниитилелиниң ниити хуралындан депшиткен, 1926 чылда төрүттүнген, Таңды районда «Революцияның чалбыыжы» совхозтуң директору, СЭКП кежигүнү **Ольга Павловна Чуеваны;**

Националлар Совединге Тес-Хемниң № 654 соңгулда округунуң талазы-биле Эрзин районнуң «Чаа орук» колхозунуң колхозчуларының болгаш районнуң хереглекчилер ниитилелиниң ниити хуралдарындан депшиткен, 1938 чылда төрүттүнген, «Чаа орук» колхозтуң № 1 хойму бригадазының бригадири, СЭКП кежигүнү **Алдын-оол Соянович Соянны;**

Националлар Совединге Чадааананың № 655 соңгулда округунуң талазы-биле Чөөн-Хемчик районнуң СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозунуң ажылчыннарының, көдээ ажыл-агыйының специалистериниң болгаш-албан-хаакчыларының, «Искра» колхозтуң колхозчуларының ниити хуралдарындан депшиткен, 1941 чылда төрүттүнген, Чөөн-Хемчик районнуң СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозунуң саанчызы, СЭКП кежигүнү **Алдын-Кыс Сааная-Байыровна Мөнгүшту;**

Националлар Совединге Шагаан-Арыгның № 656 соңгулда округунуң талазы-биле Улуг-Хем районнуң «Найырал» совхозунуң ажылчыннарының, көдээ ажыл-агыйының специалистериниң болгаш албан-хаакчыларының ниити хуралдарындан депшиткен, 1944 чылда төрүттүнген, Улуг-Хем районнуң «Найырал» совхозунуң хойнузу, партия кежигүнү эвес **Уйнук Сатовна Мянчит-оолду.**

Бистиң кандидадывыс

ИЕ КӨРБЭЭНИН КЫЗЫ КӨӨР

КАРА-ХАЯНЫҢ ой-чиктеринге караңгы дүн дүжүпкен. Аяс дээрде сылдыстар айыраң-на чүве. Дем кежээ хойларның, хураганнарның алгы-кышкызы-биле дүвүреңчиг турган кодан ам ыржым апарган. Чылыг, таарымчалыг бажыңга олурарга, харын-даа шөлээн кылдыр сагындырар, хүндүскү чымыш уттундура бээр. Малчын кижиниң кыска дыжының үези бо. Ам ажыл-херээниң дугайын шөлээн чугаалажып, радио дыңнап, таваар аштанып-чемненип болур.

Өдек адаанда, ынаар-ла ырак ховуда, чырык отчугаштар дүниүң караңгызын өттүр көстү берди. Бажыңның херээжен ээзи соңгаже көргеш, чугаалай-дыр:

— Бистиң салбырның механизаторлары дүне безин ажылдап турары ол-дур. Ам оларда бачым ажыл үези. А бис кыжын хой ооллап турда, база-ла удуур үйгу чок турдувус.

Агарты чугайлап каан печкада пар дыт ыяжы дызырадыр хып чыдыр. Өрээл иштиниң чылыы ажок. Аныяк уруг аяк-савазын айлап каашы, ам-на чайланы бергеш, бистин салган айтырыывыска харылап, чугаазын эгеледи...

1944 ЧЫЛДЫҢ октябрьның база-ла мындыг ыржым, аяс дүнеэзинде Үрбүн чүрттуг Сат Минчит-оолдуң өг-бүлезиниң кыс уруг төрүттүнген. Уруун ада-нези Уйнук деп адап алганнар. Ол элээди болуп өзүп келгенде, чазык чаңыг, чараш арыышырайлыг, чойган ышкаш хөөн сыныг, чодураа дег дозуруг-ай кара характарлыг кыс болу берген. Уйнук чеди харлыында школага өөрени берген. Ол бешки классты доозуп турда, авазы аараан. Ону халаптыг аарыг орундан тура албас кылдыр мунчуратканы. Аарыг авазын азыраар, аынкарар-чемгерер кижи Уйнук турган. Бир-ле кежээ ол авазының чанында олурда, демгизи уруунуң бажының кылаң кара сай-чаштарын суйбай түткүлен, чассыдын эргелеп-пишаан чугаалаан:

— Сеңээ чугаалап каар дээн чүвем бар, уруум. Ону чугаалап четтикпейн-даа баарым чадавас. Ам чугаалап каайын. А уруум, кандыг хүнде, кандыг үеде төрүттүнгениңни билир сеи бе? Билир мен че? Ийет. Сеп болза, улуг Совет Эвилелиниң хөй аймак-сөөк чонныг өг-бүлезинге бистиң Тываның киргени ол үеде төрүттүнген кижи-дир сеи. Теөгүлүг хүнде төрүттүнген, магалыг үеге чүрттаар, ажылдаар апаар кижи-дир сеи. Биске, ядыы аратларга, аас-кежиин улуг Ленин берген. Бис чаа амыдыралды Совет эрге-чагырганың үезинде, улуг ха-дуңма чонувустың ачы-дузазы-биле тургузуп тур бис. Магалыг үе! Бо хире эки үеде чүрттаарындан улуг аас-кежии каяа турар боор, кызым. «Ие көрбээнин кызы көөр, ала көрбээнин оглу көөр» дижир чүве. Мээң көрбээн чүвемни сеи көөр, ашпас хүн дег чырыткыланып турар амыдыралга чүрттаар салымныг кижи-дир сеи. Оон ыңай чонуң бөза бир үлегер чугаазы бар: «Аът болуру кулунудан, кижи болуру чажындан». Ону утпайн чор, кызым. Ажыл-ишке кызымак болза, кижини чону мактаар...

Авазы чок апарган соонда, өг-бүлезиниң байдалы берге болган ужурунда, Уйнук школага өөредилгезин уламчылап шыдавайн барган. Ачазынга дузалажып, өг-бүле ажылы кылып, инек саап, мал кадарып турган. Уйнук күш-ажылчы дадыгыышкынны ынчаар эгелээн. Минчит-оол бир-ле катап уруунга мынча дээн:

— Инек саап билбес эвес сеи, уруум. Колхозка саанчылазыңза кандыгыл? Кижиге ажыл херек болгай.

Уйнук ачазының сүмезинге киргеш, 1960 чылда «Найырал» совхозка саанчылай берген. Аныяк кыстың күш-ажылчы оруунуң эгези ол болган. Ол ажылынга дерт чыл болгаш, Уйнук чаңгыс чер чүрттүү Михаил Хуурак-биле таныжып, чаа өг-бүлени тургускан. Ынчан ол ийи аныяк кижиниң кайызы-даа малчын: бирээзи саанчы, өскези—хойжу. Мишка кадайынга чугаалап-тыр:

— Ажылывыс ийи аңгыдыр. Ам канчаар бис? Сээңиинче азы мээңиинче чайлыр бис бе, Уйнук?

— А сээң бодалың кандыгыл?— дээш, Уйнук эргелиг көргеш, каттырган.

— Мен болза, хой кадарар деп саналдыг кижи-дир мен— дээш, демгизи база-ла хүлүмзүрээн.

— Шын-дыр, харын! Ушкарганнай аалынга челирер дижир. Алганнай ажылыңга өөрет. Ийилээ кадарчылаалы.

— Мен артында хураганнар кадарын турар мен. Чараштарын чүү дээр сеи!

— Хойлуг кижи каас дээр ийикпе, Мишка?

— Ийет ындыг. Бис ам каас-коя аңдар бис.

— Эки ажылдаарга каас-коя болбайн азы. Кижини ажыл каастаар!

...МАЛЧЫНЫВЫС чугаазын кезек када соксаткаш, аъш-чем кыла берди. Бажыңның ишти арыг-силиг-даа, каас-шиник-даа болду. Ындыг болбас арга чок: культурлуг амыдырал-чүртталга дээш районуң малчыннарының аразында калбарган социалистиг чарышка бо чылдың бирги кварталында тиилекчи болган өг-бүле-дир.

Хүндүледип шаг болдувус. Биче сеткилдиг, хүндүлээчелдаа улус болду. Уйнук-даа, Михаил-даа чазык, чугаакыр.

— Оон бээр, тодаргайлаарга, Мишка-биле хой кадарып эгелээнивистен бээр, таптыгла он чылдың түүрү болуп тур — деп, чемненген сөөлүнде Уйнук Сатовна Минчит-оол дем ара үскен чугаазын база катап уламчылады.— Ынча чылларның өрткени билдиртпейн барган ышкаш кылдыр сагындырар-дыр ийин.

— Ажылга алааккаш, хүн өрткенин безин билбейн баар чүве болбазыкпе — деп, Уйнуктуң ашаа Михаил Ховалыгович Хуурак деткиди.

— Малчынаап өөренири шынап-ла чиик эвес чүве-дир, акыларым—деп, Уйнук Сатовна чугаазын уламчылады.— Баштайгы чылында хураган кадарган бис. Төрүвес чүве болгаш, хураган чүгээр чорду. А ол хураганнар тогду хойлар апаргаш, оолдаар орта, ынчан-на бергедеп үнген бис. Арга-дуржулга бар эвес. Харын кожавыска турган хоочун малчыннар биске арга-сүмези-биле дузалашкан. Оолдаашкын үезинде кижи үйгу удуур, орта аъш-чем ижер безин чай чок дивес силер бе. Мен ынчан чамдыкта бо Мишкага-даа шугулдай бергилээр мен.

«НАЙЫРАЛ» совхозтуң ажыл-ишчилери ам Михаил биле Уйнукту мактап, хүндүлеп, оларга чоргаарланып турарлар. Ындыг ат-алдар аная-ла чедип келбээн болбайн аан. Ол ийи аныяк кижи иниитиниң малын менди азырап өстүрер дээш кыштың соогун соок дивейн, чайның изиин изиг дивейн та чеже дүннерни хой чанынга эрттирген! Олар кандыг хат-боранга, чайык-чаашкынга таварышпаан, дээр. Салган сорулгазын чедип алырынче изиг күзел, шилип алган мергежилинге ыпакшыл бергелерни ажып эртеринге дузалаан.

Михаил биле Уйнухтуң шудургу күш-ажылы магалыг үре-түүнелдерни берип турарын чүгле сөөлгү үш чылдың чижээнден көрүп болур. Тоску беш чылдың баштайгы чылында олар төрүүр 100 хойга онааштыр 97 хураганны, хой өүрүзүнден 2,7 кг дүктү алган. Ол-ла дараалашкаа-биле көргүзүглери 1972 чылда 98 болгаш 2, 6, 1973 чылда—96 болгаш 2, 8 болган. А бо тодарадыкчы чылда 100 хойдан 100 хураганны менди алырын хүлээнгеш, ооэун күүседип алган.

Уйнук Сатовна чүгле үлегерлиг малчын эвес, харын идепкейлиг хөй-ниитичи, дөрт уругларның иези. Уругларын эки кижизидип турар. Оларның ийизи школада өөреникчилер. Уйнук Чаа-Хөл көдээ Советтиң депутады. Бодунуң депутат хүлээлгезин ак сеткилдиг күүседип, малчыннарны эргип, оларның негелде-хомудалын, дилеглерин көдээ Советтиң күүскомунга тургузуп, ону хандырарын чедип ап турар. Уйнук Сатовна бодунуң идей-политиктиг билиин, профессионал мергежилин бедидип турар. Ол ам бирги класстың хойжу мастери.

БИСТИҢ чугаавыстың түңнелинде Уйнук Сатовна Минчит-оол мынча диди:

— Ие көрбээнин кызы көөр дижири шын-дыр ийин. Авам ынча дээн-не болгай...

Ийет, ол кончуг шын. Уйнук Сатовна иезиниң көрбээн чүвезин көрүп, магалыг үеде малчын болуп, аас-кежиктиг чүрттап чорууру бо ышкажыл. «Кижи болуру чажындан...» деп сестерин маңаа база немеп каалыңар. Кара чажындан күш-ажыл кылып өскен кыс ам ат-сураглыг кижи болганы ол-дур.

«Найырал» совхозтуң коллективи хойжу Уйнук Сатовна Минчит-оолду ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Националдар Советиниң депутадынга кандидат кылдыр депшиткен. Чон ындыг кижилерге чоргаарланыр. Ындыг чоргааралды олар чонунга бараан болган төлептиг күш-ажылы-биле чаалап алган.

К. АРАКЧАА,
«Шынның» тускай корр.

Михаил Николаевич Березин Кызылдың тууйбу заводунуң хоочун ажылчыннарының бирээзи. Ол заводка ажылдап кирген чылынган турда кызымак күш-ажылы, быжыг сагылга-чуруму-биле онзаланып келген. Ынчангаш биче сеткилдиг бо кижи ажылдап турар коллективиниң чоргааралын болгаш бедик хүндүткелин чедип алган.

Ол ам бригадир. Оон удуруткан бригадазы тууйбулар кадырып турар. Ажылдың харыысалгазы улуг. Бир эвес ол тууйбуларны чогуур негелдезинге чедир изидип, кургатпас болза, олар бустуучал, шынар чок болур. Ынчангаш бригаданың бүгү кежигүннери онаашкан ажылын чүгле эки шынарлыг кылыр дээш ажылдап турар.

Михаил Николаевичиниң бригадазы тууйбуларны белеткеп үндүрген соонда, оларны кандыг-даа тудугга ажыглап болур. Тууйбуларның шынары ол хире бүзүрелдиг.

ЧУРУНТА: бригадир М. Н. Березин ажылдап турар цегиниң иштинде.

Х. ОЙДАН-ООЛДУҢ фотозу.

Мурнакчы хойжу

«Хойлуг кижи каас» деп үлегер домак бар. Ында ханы утка сиңниккен. Шынап-ла, хойнуң дүгүнден янзы-бүрү хеп аймаан кылып болур ышкажыгай. Ындыг болганда, ол үлегер домакты хойжу бүрүзүнге хамаарыштырып болурдур.

Қажаалыг-Баалыкта кыштаг бар. Аңаа баарга, ында ылаплаа ажыл-ишчи кижи чүрттап турар-дыр дээрзи каракка көскү. Кыштагның девискээринде көрже́ңни, инек өдээн болуп, чыып каан, кажааның ишти арыг-силиг. Кыштагның ээзин — Янчып Кара-оол дээр. Ол — Тес-Хем районуң «О-Шынаа» совхозунуң мурнакчы хойжузу. Боду аныяк кижи. Хойжулаа-ла он чыл ажа берген. Ол үениң дургузундан аныяк хойжу хөй баш малды төрээн совхозунга өстүрүп берген. Янчып Кара-оол эрткен чылын үүс хойдан-на 105 хураганны камгалап, бөдүүн дүктүг хой бүрүзүнден 2 кг дүктү кыргып алган.

Бо чылын төрээн 358 хоюндан 361 хураганны менди ап, доруктуруп турар. Хой бүрүзүнден 2 кг дүк кыргып алыр дээн хүлээлгезин ол күүседип шыдаар.

Янчып Кара-оол — О.-Шынаа көдээ Советиниң депутады. Чаңгыс чер чүрттуларының идегелин ак сеткилдиг күүседип чоруур.

Ч. ӨӨЛЕТ.

ЧҮГЕ ДЭЭШТИГ ЭВЕЗИЛ?

«Тыва көдээ тудуг» трестиң коллективи СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска Кыйгырынга сорук киргеш, 1974 чылдың Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга киржип, боттарынга алган бедиткен хүлээлгелерин долдур болгаш ажыр күүседир дээш чүткүлдүг демисежип турар. Тываның көдээ тудугжулары тодарадыкчы чылдың планныг онааалдазын чыл доостурунга чедир ийи хонук бурунгаар, дооскаш, пландан ажыр 130 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылырын планында көргеп.

Ол дээрге ындыг-ла белен эвес сорулга. Ынчалза-даа борта социалистиг чарышты коллективке дээштиг организастаары, бүдүрүлгениң ажыктыын бедидери кол рольду ойнаар апаар. Ук сорулганы боттандырарына күш-ажылды организастаарын сайзыраңгай-жыдары эргежок чугула. Ол талазы-биле бисте четпестер барын бирги кварталдың түңнелдери көргүскен.

Көдээ тудугжуларның аразында социалистиг чарыштың чоруп турарын көрүп көрээли. Бистиң трест «Абакан күр-чер тудуг» трест-биле аразында чарыштың керээзин чарып алган. Ол чарыш ам ийи чыл уламчылап келген. Бо чылын оон түңнелин чаңгыс удаа үмүрдүвүс. Ийи трестиң аразында чарыштың квартал аайы-биле түңнелин даңзыламаш, тус-тус адырларже хоолгалай үлеп, трест бодунга алган социалистиг хүлээлгезинге кайы хире ээ болуп турарыбиле тодаргай таныжар кылдыр чорудуп берип турар бис.

Оон ыңай трестиң көргүзүг сембыразынга ол түңнелдерин тайылбырын берип, деңнелгелерни көргүзүп турар. Бирги кварталдың түңнелдерин өзугаар алырга, бистиң трест чаржып турар кожазындан элээн хожудаашкынныг. Квартал планын бис 100,3 хуу күүсеткен болзувусса, абаканчылар — 100,8 хуу чедирген. Бир эвес чаңгыс ажылчынга онааштыр ажылдап кылыышкын бистиң тресте 1713 рубльге деңнешкен болза, а оларныында—1882 рубль болган. Кысказы-биле чугаалаарга, бистиң тудугжуларывыс чаржып турар өөрүнден хожудап, оларга мурнадып турар. Ол талазы-биле бистиң кылып чорутса чогуур чүүлдеривис эвээш эвес дээрзин ол түңнелдер көргүскен.

Трестиң иштинде чоруп турар чарышка көжүп чоруур № 585 мехколонна (начальниги А. В. Леонов, профэвилел месткомунуң даргазы С. А. Тушков) бедик көргүзүглерлиг ажылдаан. Ук мехколоннаның тудугжулары Кызылда № 62 мехколонна-биле чарыжынга тиилекчи болурундан аңгыда үстүнде ады үнген Абаканның көдээ тудугжуларында № 61 мехколонна-биле аразында кегл

Хөй уруглуг иелерни „Иениң алдары“ орденнер-биле, „ Иениң медалы“ медальдар-биле шаңнаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң

ЧАРЛЫЫ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң өмүнээзинден шаңнаары болза:

БАЙ-ТАЙГА РАЙОН

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Кара-кыс Иргитовна **Дайжай-оол** — «Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

Дарыймаа Дамбай-ооловна **Иргит** — «Кара-Хөл» колхозтуң колхозчузу.

Кара Салчаковна **Сарыг-Деге** — райпо ажылчыны.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Хертек Канчыыровна **Анай**—«Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Биченчигеш Хертековна **Аракчаа** — «Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

Көкпалаар Донгаковна **Донгак** — «Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

Нина Аракчаевна **Саая**—«Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Бак-Кара Ооржаковна **Акпай-оол** — «Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

Сырбак Делбишовна **Борбай-оол** — «Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

Хоптак Кюжюгетовна **Бавыл** —«Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

Чыргал Балдановна **Каракыс**—Тээли суурда өг-бүле ээзи.

Данзы Хүлбүзековна **Салчак** — райкүүскомнуң саң килдизиниң ажылчыны.

Каралыг Балдановна **Салчак** — Тээли суурда өг-бүле ээзи.

Көк Иргитовна Сотпа—**Бай-Тал** суурда өг-бүле ээзи.

Болат Салчаковна **Хомушку** —Тээли ортумак школазының ажылчыны.

Мамаш Салчаковна **Чыдым** — «Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.

Шожуңмаа Салчаковна **Шойдан** — «Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Калдар Кюжюгетовна **Кандан** — «Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.

Мактаал Иргитовна **Маадыр** — «Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.

Мария Монгушовна **Митоол** — Шуй школазының башкызы.

Белек Хертековна **Соржу** — «Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

Натпит Чүзүновна **Хертек**— «Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

Белек Салчаковна **Шойдан**— «Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

БАРЫЫН-ХЕМЧИК РАЙОН

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Галина Кирбеевна **Ооржак**— «Дөң-Терезин» совхозтуң ажылчыны.

Кара-кыс Ламаевна **Ооржак** — «Дөң-Терезин» совхозтуң ажылчыны.

Бина Дамбыевна **Хомушку**— «Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Чечекмаа Шангыйлановна **Монгуш** — «Дөң-Терезин» совхозтуң ажылчыны.

Салбаш Сүгдеровна **Ооржак** — Дөң-Терезин суурда өг-бүле ээзи.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Каратмаа Нордуповна **Күжүгет** — Хөнделең суурда өг-бүле ээзи.

Хүрең Ендановна **Монгуш**— Хөнделең суурда өг-бүле ээзи.

Кара Доспан-Ламаевна **Саая** —«Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Серенмаа Канчыыровна **Сарыглар** —«Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Мария Сурунотовна **Хертек** — Барлык көдээ библиотека эргелекчизи.

Зинаида Шун-Караевна **Хомушку** — «Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Лида Шун-Караевна **Хомушку**—«Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Чылбакай Чаячиевна **Хомушку** — «Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Кертик Сарыгларовна **Сарыглар** — «Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Самдарлаан Дашовна **Хөвеноол** — «Барлык» совхозтуң ажылчыны.

ЧӨӨН-ХЕМЧИК РАЙОН

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Чылбак Чөржекпеновна **Монгуш** — «Сүт-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

Бичин-Уруг Чамбал-ооловна **Ооржак** — «Искра» колхозтуң колхозчузу.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Каас-оол Эртинеевна **Кара-Сал** — «Искра» колхозтуң колхозчузу.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Анай Эрелчиновна **Монгуш**— «Искра» колхозтуң колхозчузу.

Бак-Кара Семис-ооловна **Монгуш** — Теве-Хаяда уруглар ясли-садының ажылчыны.

Норжуп Досумаевна **Монгуш** — «Сүт-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

Ольга Чимит-Доржуевна **Монгуш** — «Искра» колхозтуң колхозчузу.

Ханды Серемаевна **Ондар** — «Сүт-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

Стан-оол Лопсановна **Ховалыг** — Чадаана хоорайда өг-бүле ээзи.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Дарый Түлушовна **Арапчор** — Хайыракан суурда өг-бүле ээзи.

Анна Дагбаевна **Донгак** — Чадааананың № 3 сес чыл школазының ажылчыны.

Ханды Мансаловна **Донгак** — «Тыва» совхозтуң ажылчыны.

Зоя Эрестиг-ооловна **Куулар** —Теве-Хаяда уруглар ясли-садының повары.

Александра Шактаровна **Монгуш** — Теве-Хая школазының башкызы.

Дыртый Калчановна **Ондар** — «Сүт-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

Эник Молипаевна **Ондар** — Сүт-Хөл көдээ Совединиң секретары.

Антонина Даичытовна **Ооржак** — Сүт-Хөлде клуб ажылчыны.

Часкалмаа Балдановна **Ооржак** — Чадаана суурда өг-бүле ээзи.

Ханды Сарыг-ооловна **Сат**— Чадаанада таңнылыл камгалалының ажылчыны.

Александра Адаазстиевна **Ховалыг**— «Искра» колхозтуң колхозчузу.

Серемза Очур-ооловна **Ховалыг** — Сут-Аксы суурда өг-бүле ээзи.

МӨҢГҮН-ТАЙГА РАЙОН

Тос уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Долума Конгар-ооловна **Куулар** — «Малчын» колхозтуң колхозчузу.

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Бараан Аракчаевна **Аракчаа** — «Малчын» колхозтуң колхозчузу.

Дөреш Санчы-Доржуевна **Хертек** — «Мөгөн-Бүрен» колхозтуң колхозчузу.

Серенмаа Казакпайовна **Хомушку** — «Мөгөн-Бүрен» колхозтуң колхозчузу.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Сержимаа Солдуковна **Хертек** — «Малчын» колхозта уруглар садының ажылчыны.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Сержин Сзаяевна **Арагайты** —«Малчын» колхозтуң колхозчузу.

Чечек Эрензековна **Иргит** — «Мөгөн-Бүрен» колхозтуң колхозчузу.

Шурумаа Майдыровна **Салымчап** — «Мөгөн-Бүрен» колхозтуң колхозчузу.

Сержин Серээевна **Серээ** — «Малчын» колхозтуң колхозчузу.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Хорбин Донгаковна **Бегзи**— «Малчын» колхозтуң колхозчузу.

Борбак Севээновна **Иргит** — «Малчын» колхозтуң колхозчузу.

Долума Иргитовна **Кара-Сал** — Мугур-Аксы суурда өг-бүле ээзи.

Ария Иргитовна **Күскен-оол** — «Мөгөн-Бүрен» колхозтуң колхозчузу.

Хуваал Очуровна **Өскен**— Мугур-Аксында ортумак школа башкызы.

Бичин-Уруг Алдай-ооловна **Хертек** — «Малчын» колхозтуң колхозчузу.

Чанзы Ламаевна **Хертек** — «Малчын» колхозтуң колхозчузу.

ӨВҮР РАЙОН

Тос уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Бачын Ашак-ооловна **Кара-Сал** — «Кызыл тук» колхозтуң колхозчузу.

Намчыл Сундуевна **Монгуш** — Хандагайтыда № 2 уруглар ясли-садының эргелекчизи.

Удуш Кылын-ооловна **Ооржак** — «Кызыл тук» колхозтуң колхозчузу.

Клекова Балдановна **Тас** — Хандагайты гостиницазының ажылчыны.

Ензак Кылын-ооловна **Саая** — Саглы школазының дузалакчы повары.

Барымаа Монгушовна **Ыймаа** — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Белек Опайлаановна **Монгуш** — «Кызыл тук» колхозтуң колхозчузу.

Дыкаа Базыровна **Монгуш** — Солчур суурда өг-бүле ээзи.

Дектегене Мортуй-ооловна **Ооржак** — «Кызыл тук» колхозтуң колхозчузу.

(Уланчылыг).

Топай Дөңгуракович Чылбак 15 чыл малчыннап турар. Ол Таңды районда «Тиилелгеге» совхозтуң хойжузу. Беш чылдың тодарадыкчы чылында малчын төрүүр 100 хойдан 90 хураган, бир хойга онаштыр 36 кг дүк алырын хүлээнген. Т. Чылбактың хою эрткен кыштан хүр ашкан, малдың чаш төлүн ол чидириг чок алган.

Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи Топай Дөңгуракович Совет Тыванның 30 чылын ажыл-ишчи чедишкинниг уткуур дээш кызымак ажылдап турар.

ЧУРУКТА: хойжу Т. Д. Чылбак.

А. ЮРГАЕВТИҢ фотозу.

ҮНЕЛИГ ЧИГ-ЭТ

Азырал малдарның болгаш черлик аңнарының кештери — үлетпүрге үнелиг чиг-эт. Олардан идиктерни, хеп болгаш галантерея аймаан кылып турар. Дириг амытаннарның кежинден кылган хеп аймаа болунуң даштыкы хевириниң, чымчак болгаш ээлчек эвес шынарлары-биле химия продукциязындан кылган түүлдерден дээре бооп турар. Ылаңгыя алгы тоонарны солуптар шынарлыг химиктиг бүдүмелдер ам-даа чогаатынмаан.

Алгы-кеш аймаан шын ажылдап кылгаш, үлетпүрге чиг-эт кылдыр дужаары күрүне ужурдузалыг айтырыг. Түүгө дээрге, бл алгылардан чонга эң чугула херектиг идик, хепти кылыр болгай.

Хамык ужур алгыларны хөйү-биле чыып алырында эвес, оларны шын союп, дузап, кадырып алырында. Бо ажылды ыраккы чайлагларга организастаары кончуг чугула. Хөй мал турган черге халдавырлыг эвес аарыглардан болгаш өскедаа чылдагааннардан хорамча болгулай бээр. Өлген малдың кежин эки шынарлыг сойгаш, баштайгы ажылдап кылыышкынын кылыр кижилерни ажыл-агыйларның удуртукчулары баш удур өөредип, тускайлаар хүлээлгелиг.

Ол кижилерниң дужааган кештериниң нинти өртээнің 50 хуузун оларга ажыл-агыйлар төлеп бээр чурум бар. Ынчаарга белеткел конторалары ук кештерниң шынары эки болур болза, немелде шаннал акшазын база бээр. Чамдык ажыл-агыйлар алгы-кеш чыылдазын эки организастап турар.

Ынчалзажок бо ажылда улуг четпестериниң барын демдеглээр херек. Чижек кылдыр Чөөн-Хемчик районуң ажыл-агыйларын ап көрзөлиңер. Оларның каймызында-даа алгы-кеш ажылдап кылыр болгаш шыгжаар тускай пункт чок. Хуу кижилерниң болгаш ажыл-агыйларның малының кештерин чыырын эки организаставаан. Хөй кештери-биле соңгалар, эжиктер чылыглаар, а бода мал кештеринде өдек, бок-довурак сөөрткен турар түүлдерни кижи хаая эвес көрүп болур.

Ындыг түүлдер «Искра», Ленин аттыг колхозтарда, «Чыраа-Бажы» совхозта кайы хөй.

Бо хевирлиг ажыл-агыйжы эвес чоруктуң колхозтарга болгаш совхозтарга кайы хире каражаны таварыштырып турарын дараазында чурагайлардан көрүп болур. 1973 чылда Чөөн-Хемчик районга ниитизи-биле чемге хереглээн болгаш янзы-бүрү чылдагааннардан өлген бода малдың саны 1874 болган. А дужааттыган кеш түүлге 545. Чемге хереглээн болгаш өлген 21,3 муң ажыг шээр малдан түүлге 5352 кеш дужааттынган, 16 муң ажыг кештиң кайда барганы билдинмес.

Түүлге чаңгыс бо районга безин ол хире хөй малдың кежин бүрүн дужааган болза, чиик үлетпүриүң бүдүрүлгелери чонга чеже хире хөй идик, хепти кылып бээр турганыл?

Ол чоруктан ажыл-агыйларның чидириг базала улуг. Чедир дужааттынмаан мал кежиниң өртээн ортумак чижек-биле алырга 44 муң рубль ажып турар. Дужааган кештериң шынары куду дээш 6 муң ажыг рубльди белеткел органнары ажыл-агыйларга чедир төлевээн. Ниитизи-биле Чөөн-Хемчиктиң ажыл-агыйлары 50 муң ажыг рубльди ол чылын алгы-кештен чедир албаан бооп турар.

Районуң ажыл-агыйларының удуртукчулары белеткел органнары-биле кады чиг-эт чыылдазын организастаарын экижидер ужурлуг.

Е. СТРОГАНОВ.
көдээ ажыл-агый продуктуларының белеткелинин болгаш шынарының талазы-биле күрүне инспектору.

ДЕЛЕГЕЙ БӨ ХҮННЕРДЕ

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

БЕРЛИН. Бөгүн ГДР-ниң көдээ ажыл-агыйының трактор парыгы күүлүг 146 муң машиналардан тургустунган. Герман социалистиг күрүенің тургустунган. чылында, чээрби беш чыл мурнундаазындан ол 20 катап ажыг. Ол парктың барык үштүң бир кезии «ССРЭ-ге кылган» маркалыг машиналардан тургустунган.

Совет тракторлар, комбайннар болгаш көдээ ажыл-агыйның машиналары ГДР-ниң тараачыннарының дүжүт бедиерингe улуг дуза чедирген: аная 1949 чылда бир гектардан алган тараа 24 центнер, ынчаарга 1972 чылда алган дүжүт тулган чаагай — бир гектардан-на 36,6 центнер болган.

ГДР-ниң чер, мал ажылын улам механизастаарын социалистиг интеграция, ССРЭ-ниң, ГДР-ниң, Болгарияның, Венгрияның болгаш Чехословакияның бүдүрүлге черлериниң, көдээ ажыл-агый техниказының эртем-шинчилел институттарының сырый дем каттыштырып ажылдаары тодаргайлап турар.

ГАВАНА. Совет Эвилелиниң техниктиг дузаламчызы-биле Кубаның Санта-Клара хоорайынга (Лас-Вильяс можу) тудуп тургускан механика заводу бодунуң ажыглалга кирген хүнүнден бээр он чыл болган оюн демдеглээн. Амгы үениң дериглери-биле чепсегленген, демир болбаазырадыр ол улуг бүдүрүлге чери национал экономиканың чигир бүдүрер,, чер рудазы болбаазырадыр, чиик үлетпүрүң, машиналар тударының — кол адырларынга ажыглаар артык кезектерин база көдээ ажыл-агыйның чамдык культураларының дүжүдүн ажаап алырынга болгаш болбаазырадырынга ажыглаар механизмнерни бүдүрүп турар.

Ам ол заводтуң продукция бүдүрүп үндүрери эң баштай төлевилеттинген күүү-шылалындан оранчок ажа берген.

1959 чылдың революциязы тиилээн соонда ССРЭ-ниң болгаш социалистиг өске-даа чурттарының экономика, техниктиг дузаламчызы-биле ортулуктуң аңгы-аңгы булуннарынга демир болбаазырадыр, машиналар бүдүрер он-он бүдүрүлге черлерин тудуп тургускан, чаарткан.

БУДАПЕШТ. Венгрия Улус Республиканың Күрүне хуралының тудуг болгаш транспорт талазы-биле комиссиязы чурттарга тудуунуң 15 чыл программазының күүсеттинип турарын чугаалашкан. Ук программада бир миллион квартира тудар деп айыткан. Ол программаны өзугаар чуртка эрткен 13 чыл дургузунда 860 муң чаа квартираны чаагайжыдыр туткан деп, комиссия демдеглээн. Арткан ийи чылда база 170 муң квартираны ажыглалга хүлээдип бээр деп турар. Венгр үш өг-бүле бүрүзүнүң бирээзи он беш чыл дургузунда чаа квартира алган ийикпе, алыр дээни ол.

Чурттарга тудуунуң программазын венгр тудугжуларның чедишкиниг күүседиринге Совет Эвилели дузалап турар. ССРЭ-ниң дузалаачызы-биле Венгрияга чылда 23 муң квартира тудар - ниити күүлүг чеди улуг комбинатты ажыглалга киргген.

(СЭТА).

Варшава — Польша Улус Республиканың найысылалы. Дайын үезинде үрелген ол хоорайны бүгү чурт тудуп тургускан.
В. ЕГОРОВТУҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

БҮГҮ ДИПТЕРДЕН

БЕЛГРАД. Югослав Шибеник хоорайда (Хорватия) алюминий комбинадынга алюминий электролизиниң талазыбиле чылда 75 муң тонна металл бүдүрер күүлүг улуг цехтиң баштайгы ээлчээн ажыглалга киргген.

ЖЕНЕВА. Херээженнериң 250 хире организациязын эвилелдештирип турар швейцар херээженнер ниитилелдериниң эвилели биле херээженнер эргелериниң швейцар ассоциациязы херээженнериң национал конгрезин чыылдырарын негээн. Ук конгрессти келир чылын январьда эрттирер деп төлевилээн.

ЛОНДОН. Англияда эртем болгаш техниктиг-администрация ажылдакчыларының ассоциациязы сөөк-язы ылгаар үзелдиг дорамчылалга удурланып үнген.

НЬЮ-ЙОРК. Мичиган болгаш Джорджия штаттарга күштүг шуурганнар болган. Элээн хөй кижи амы-тынын оскунган болгаш балыглаткан.

ГАВАНА. Гвадемаладан келген дыңнадыгларны өзугаар алырга, кедергей дүржок үзелдиг «Өлүм эскадрону» организацияның бүтпес идегеттери чуртка дерзин чагырыкчы Карлос Аран Осорионуң тургускан хоойлу-дүрүм барымдаалавас, дерзин үүлгедиглер кылыр өзу-чурумунга удурланы бээрлерге удур террор кампаниязын үргүлчүлеп турар. Удурланыкчы христиан-демократтыг партиның бажыңынче террористер граната октааш, ону улуг когаралга таварышдырган. Анаа харын-даа айыылга кижилер таварышпаан.

«Өлүм эскадрону» ханныг ажыл-чорудулгазын эрткен чылын февральда эгелээш, 43 кижини өлүрүп каан.

САН-ХОСЕ. Америк «Юнайтед фрут компани» монополияның Коста-Рикада салбыры Коста-Риканың национал эргежыктарын каражадалыр кажарлаашкыннарны кылып турар деп, Лимон хоорайның муниципалитет эрге-чагыргазының медеглелинде чугаалаан. «Юнайтед фрут компани» даштыкыже Коста-Риканың бананын садып үндүрерин оранчок кызыргаш, боттарының хамаарылга чок экономика политиказын чорударындан ойталаарынче Коста-Риканы болгаш даштыкыже банан садып үндүрер өске-даа чурттарны албадаарын оралдажып турар деп медеглелде демдеглээн.

ИСЛАМАБАД. Пакистанның национализастаан бүдүрүлге черлери чедишкиниг ажылдап турар. Национализастаттынар муриунда каражалыг тургаш, ол бүдүрүлге черлери эрткен саң-хөө чылында 7,8 миллион доллар орулгалыг болган.

БАНГИ. Төп-Африка Республиканың чазаа чурттуң девискээринде ажылдап турар даштыкының нефть компаниялары «Шеллдин», «Мобилдин», «Тексаконун» болгаш өскедаа хөй-хөй компаниялардың өнчүзүн национализастаан.

Чазактың база бир декрединде республиканың ажылчын, албан-хаакчыларының ажыл төлевириниң бетики чижек хемчээлин 25 хуу улгаттырганын дыңнаткан.

ТАНАНАРИВЕ. Реюньоннуң Компартиязының органы «Темуаньяк» солун 30 харлаан. Реюньоннуң коммунистериниң дайынчы солуну ам Реюньонда эң салдарлыг, сураглыг солуннарның бирээзи болу берген.

МАЛАГАСИЯ. Республиканың чазаа күрүенің мал согар черин тудуп тургузар деп шиитпир үндүрген. Ол чер найысылалды болгаш оон чоокавызында көдээ девискээрлерни хандырып ажылдаар. Мал согар черни ажыглалга кирген соонда үш ай эрткенде хуу кижилерниң ам ажылдап турар мал согар бүгү черлери дүжер деп чазактың шиитпиринде айыткан.

(СЭТА).

Г. Шмидтиң медеглели

БОННН. (СЭТА). Федералдыг канцлер болурунга албан хуузунда дещиттирген кандидатуралыг, ГСДН-ниң даргазының оралакчызы Г. Шмидт медеглел кылгаш, «чазактың келир үеде политика айтырыының талазы-биле база ол ышкаш оон составынга моон муриндазындан ийи министр эвээш болур дугайында калбак дугуржулгалыг болурун чедип алган бис» деп. Ук медеглелди ГСДП биле ХДП-ниң төлээлекчилериниң каттышкан хуралынын соонда болган парлалга конференциязынга ол кылган.

КЫДАТТА КЫРА ШАВЫЫШКЫН

ЛОНДОН. (СЭТА). Нанкин хоорайга сөөлгү каш-ла чеди хонук дургузунда безин он-он кижини шаажылап өлүрген деп болунуң Пекиниде корреспондентизиниң дыңнатканын «Дейли телеграф» солун парлаан.

Ол хоорайда аскан хуудустарда шаажылатканнарны алап-адап, оларның «кемниг херектерин» санап дыңнаткан—олар «Линь Бяону болгаш Конфуцийни шүгүмүүлээринин» кампаниязынга удурланып турган.

Мао Цзэ-дун политиказын хүлээвейн турарларны кыра шапкан дугайында ол дыңнадыг моон муриунда Гуанчжоудан база бир ындыг дыңнадыг келген соонда чарлаттынган. Даштыкы чурттарның Кыдатта чоруп турар кижилери анаа холбаштыр чуртта байдалдын дүшкүүрлүг апарганын демдеглеп турар деп, солун бижээн.

Кино үндүрүлгези дорайтаан

ЛОНДОН. (СЭТА). Великобританияның кино ажылдакчыларының 70 ажыг хуузу тускай эртеминин аайы-биле кылыр ажыл тыппастаан. Оон чылдагааны — англи кино үлетпүрүнүң дорайтааны болган. Кино-чуруктар бүдүрүп алырынга ажыглаар акша-хөренги чедишпестээнинин уламындан чурттуң экраннарынга англи киноларның үнери улам эвээжээн.

Оон ангыда, национал кинематографияга океан ындындан капитал шургуп кирери үржуктуг апарган. Британ ортулуктарның кинотеатрларынга дайынзырак, сакпай америк кинолар үнүп турар.

Родней Арисмендини тудуп хоругдаан

БУЭНОС-АЙРЕС. (СЭТА). Уругвайдан Буэнос-Айресте келген дыңнадыглардан алгаш көөрге, ында Компартиянын ТК-зынын Бирги секретары Родней Арисмендини тудуп хоругдаанын Аргентинаның Коммунистиг партиязы шиитпирлиг удурланыышкынын медеглеп.

Компартиянын Буэнос-Айреске чарлап дыңнаткан медеглелинде ону доп-дораан хостаары дээш делгеренгей кампания калбартырынче кыйгырган.

Аргентинаның Компартиязының удурланыышкыны

БУЭНОС-АЙРЕС. (СЭТА). Уругвайның Компартиязының ТК-зынын Бирги секретары Родней Арисмендини тудуп хоругдаанынга Аргентинаның Коммунистиг партиязы шиитпирлиг удурланыышкынын медеглеп.

Компартиянын Буэнос-Айреске чарлап дыңнаткан медеглелинде ону доп-дораан хостаары дээш делгеренгей кампания калбартырынче кыйгырган.

Гаванада чөвүлел хурал

ГАВАНА. (СЭТА). Социалистиг чурттарның культура министрлериниң алдыгы чөвүлел хуралы ында ажыттынган. Оон ажылында Болгарияның, Герман Демократтыг Республиканың, Вьетнам Демократтыг Республиканың, Кубаның, Монголдуң, Польшаның, Румынияның, Совет Эвилелиниң болгаш Чехословакияның төлээлекчилери киржип турар.

Совет делегациязы ССРЭ-ниң Культура министриниң оралакчызы В. И. Попов баштап турар.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери социалистиг чурттарның аразында культура талазы-биле кады ажылдажылганын айтырыглаары чугаалажыр болгаш боттарының дуржулгазын солчур.

Революция ордузунда эртип турар ол хуралды Кубаның Культураның национал чөвүлелиниң даргазы Луис Павон ажыткан.

Халдакчыга согуушкуннар

ДАМАСК. (СЭТА). Чаалажырын соксадырының сирийизраиль шугумунуң аңгы-аңгы участоктарынга эрткен улуг-хүнде аткылажыышкын үезинде сирий артиллерия дайзынының бронетанк техниказын мөөнпеп алган болгаш оорганалыып турар черлерин хөй удаа боолаан.

САР-ның шериг төлээлекчизиниң дыңнатканын өзугаар алырга, израиль шериглериниң дириг күжү болгаш техниказы аажок когараан. Элээн хөй танк, бронетранспортөр, ракета чепсек саналан үнген, хову камгалалынчы паараңнары үрелген.

Соок дайынның хөлегези

БАРЫЫН БЕРЛИН. (СЭТА). «Хостуг Германияның эвилели» деп реаксылыг организация бодунуң калчаалыг ажылчорудулгазын уламчылап турар. Барыын Берлинде «Конгресс халле» деп улуг залга ол организация бодунуң талалакчыларын чыып алгаш, «Соок дайынны» уламчылаарының өжээн негекчи пропагандазын калбартқан. Анаа чыглып, чүве чугаалаан дуржок идегеттер социалистиг чурттарга болгаш оон тайбың политиказынга удур нүүлдээшкиннерни кылып, ГФР-ниң социалистиг чурттар-биле байдалды экижидер дээн политиказынга удурланган болгаш депшилгелиг күштерге, тайбының талалакчыларынга удур демисежириниче боттарының талалакчыларын кыйгырган. Кара сагыштыг ол идегеттерниң чыыжын каргыс шагдаалар дыка шыңгыы камгалаан. «Соок дайынны» уламчылаарын негеп турар ол идегеттерниң чөнгээзинге Барыын Берлиниин депшилгелиг күштери удурланган.

ЛИВАНГА УДУР ЧӨҢГЭЭ

БЕЙРУТ. (СЭТА). Ливаннын мурнуу талазында кызыгаарга ливан болгаш израиль шериглериниң аразынга аткылажыышкыннар болган. Аркуб чоогунда Салдан дээр бедиктин чанынга израиль шериглер шаан халдаашкынны кылган. Ынчалза-даа ливан шериглер үгер-боолар-биле шынгыы удурланганының түннелинде, израильдер дедир ойталаар ужурга таварышкан.

Май 13-те элээн каш израиль бронетранспортерлар Ливанның девискээринче шургуп кирерин ораладшкан. Шынгыы демиселдиң түннелинде бир израиль транспортер өрттендир аттырган.

Ливанның камгалал министерствозунуң медээзин өзугаар алырга, Салдаң болгаш Аш-Шахар деп бедиктерге быжыглаттынып алырын бодаан израиль шериглерни ойтур шапкан болуп турар. Израиль шериглер туруштан соңгаар дезип чоруткан, ливан девискээрде шериглерни үгер-боолар-биле боолаан.

КУЛЬТУРА

Амыдыралының, ыдыгы

БАЙЫРЛЫГ, ТЫВА!

Хөй националдыг акы-дуңма улуг өг-бүле — Совет Эвилелиниң аңгы-аңгы нацияларының, улустарының культуразы, уран чүүлү бир демниг сайзырап олурар. Олар бот-боттарын байытып, хөй чылдарда мөөнеттинген байлак дуржулгазын солчуп турары-биле улам шапкын хөгжүп олурар.

30 чыл оюн бо чылып байырлаар Совет Тывага аалдап чораанывыс биске уттундурбас. Бистиң «Аянга» ансамбливис Тываның хоорай, суурларынга ийи ай дургузунда оюн көргүскен. Бо аразында тыва черниң чаартылгазын, хөгжүп сайзыраанын магаладывыс. Бурят болгаш тыва улус шагдан бээр-ле кожа-хелбээ болбушаан, национал чаңчылдары, өзулалдары бот-боттарынга чоок. Кайызы-даа улуг Совет өг-бүледе дең эргелиг кежигүн болган, кайгамчык чаагай амыдыралды тургузуп турар. Бистиң культуравыс, уран чүүлүвүс хөгжүп сайзыраан.

Хостуг шөлээн, чаагай амыдыралдың дугайын бистиң адаөгбелеривис боттарының тоолдарынга ыдып чораан болза, ам көрүнерем. Тоол дээрге боттуг чүүл апарган. Улуг чуртувустуң девискээринде кызыгаар чок, кайы-даа чринуң уран чүүлүнүң, культуразының чедишкиннерин каяа-даа магадап, сонуургап болур. Бистиң «Аянгавыстың» аалдаашкынын шак-ла ынчаар санап турар бис. Республиканың барык шупту районнарынга чордувус. Бисти каяа-даа өөрүшкү-биле хүлээп ап турду. Уран талантывысты бараалгатчып, боттарывыстан өөренип ап турдувус. Силерге четтирдивис, эргим өөнүктер.Совет Тываның 30 чылын уткуштур улуг чедишкиннерни силерге күзедивис. База катап ужурашкыже, байырлыг Тыва!

А. ДОНДУКОВ,
«Аянга» ансамбльдиң удуртукчузу.

АЖЫЛЫВЫСКА ДУЗАЛААН

Москва чоогунда Кардовский аттыг уран-шеверлер бажыңынга ийи ай дургузунда дыштанмышаан ажылдап эртиривис. Чурукчу Л. Д. Протасов болгаш чазаныкчы Б. С. Байынды база мен бодум ол бажыңга тура, чурукчу болгаш уран-шевер чазаныкчы эш-өөр-биле кады арга-дуржулга солуштувус. Бистиң-биле кады Якутиядан, Бурятиядан, ол ышкаш Воронеж, Смоленск хоорайлардан келген чурукчуларның база уран-шеверлеринин кылган ажылдарын сонуургадывыс.

Мен бодум Якутиядан келген скульптор Винокурова, алдын, моңгүнден үүлдер кылыр мастер М. Эрдыиеевтиң ажылдарын магададым. Ылаңгыя кулак сырталарын, кулоннарны онза сонуургаан мен.

Дыштанылга үезинде Москвага барып, янзы-бүрү солун делгелгелер көрүп, экскурсияларны хөй удаа чоруткан бис. Бо бүгүнүң түңнелинде кылган ажылдарывыстың делгелгезин организастаан. Мен бодум 12 ажылды делгелгеге салган мен. Тывадан баргаш өөрүмнүң кылган ажылдарын база эки деп көрген.

Мээң болгаш өске-даа уран-шевер чазаныкчы эш-өөрүңүң мурнунда онзагай сорулга үүл дээрге, Совет Тываның 30 чыл оюн төлептиг үткүп, аңаа чогаадыкчы талантынды бараалгадыры болур.

Р. АРАКЧАА,
чазаныкчы, Репин аттыг Күрүне шаңналының лауреады.

КЫМГА-ДАА ТААРЫМЧАЛЫГ

Кызыл-Даг суурда көдээ библиотека бар. Ооң ажылы ылан. сөөлгү үеде экижээни өөрүнчүг. Чүнүң-даа мурнунда, янзы-бүрү темаларга номнар делгелгезин организастап турары эки. Чүге дээрге номчукчулар номну шилип алырынга эптиг, ол ышкаш чаа номнарны номчукчуларга таныштырарынга таарымчалыг.

«Чечектел-ле, төрээн Тывам» деп булун бүгү номчукчуларның кичээнгейин хаара туткан. Библиотекарь коммунист З. Алдай малчыннарга удаадараа барып, чаа номнарны чедирип турар.

Д. ШООМА.
Бай-Тайга район.

МӨРЕНЧИЛЕР МАКТААР

Эрзиниң «Мөрен» колхозта клубка чаа кинолар доктаамал үнүп турар. Район төвүнден кинону сзал чокка эккээр. Киноларны чарлап турары база эки. Ол бүгү кымның ачызында деп бодаар силер? Суурда кинномеханик Валерий Седен онаашкан ажылынга ак сеткилдиг, кызымак кижилерниң бирээзи. Ол ыида барык он чыл чедир ажылдап гурар. Кино көргүзериниң бүгү-ле планнарын доктаамал ажыр күүседип келген. Суурдан аңгыда, күскү-часкы ажылдар үезинде хову турлаанга кинону база көргүзүп турар.

А. ТАВА.

МАТЕМАТИКА НОМУНДА ОЧУЛГАГА ХАМААРЫШТЫР

Школаларга математика башкылаашкының чаа программа-биле өөредип эгелээндеи бээр эртемденнерниң, методистерниң, башкыларның болгаш школаларның мурнунга чугула болгаш харыысалгалыг сорулгалар салдынган. Тыва школаларга математика башкылаашкыны-биле холбашкан, кичээнгейге алза чогуур айтырыгларны таарымчалыг шинтпирлеп, ол ышкаш тыва терминологияны сайзыраңгайжыдары чугула.

Терминнерниң сайзыралын бирги класстан эгелээр. Баштайгы оннарны өөредип турар үеде чурагайларның, саннарның, кылдыныгларының болгаш үнген түңнелдерниң, дүрүмнерниң база тодарадылгаларның сан талазы-биле утка-шынарын илеретпишаан, оларның аттарынга чогуур кичээнгейни салыр болза эки. Очулдурган математика номнарында терминнерниң чаңгыс аай болуруп ооаарын көөр таварылга математиканы тыва дылга башкылап турар башкыларга болганчок таваржыр. Очулдурган бодалгаларның сөстерининң утка тургузуун, артык сөстер-биле өскертилгелер кылган чамдык үүлдерни эдип-чазап, тайылбырлап ажыглаары чугула.

Моон-биле чергелештир математикага өөредилге номнарын тыва дылче очулдурганынга хамаарыштыр чамдык демдеглелдерни бижикседим.

Очулгада «линия» деп сөстү хевээр ажыглаан. Ону эге болгаш 4, 5, 6 класстарга-даа «шыйыг» деп ажыглаза таваржыр. Чамдык номнарда «клетка» деп сөстү хевээр-даа, «хана-карак» деп-даа ажыглап турар. Ону «клетка» кылдыр чурумчудар болза эки. «Штрихти»—«доора шыйыглар» деп ажыглаар ужурлуг.

Дортбулуңчук, үшбулуңчук, хөйбулуңчук чижектиг билиглерни дефис чокка бижип ажыглаарга, математика башкыларынга таарымчалыг болур.

Бодалгалар очулгазында артык сөстер хереглээн база дыка делгереңгей кылдыр очулдурган таварылгалар бар. Ол бодалгаларның тодаргай кыска утказын үреп турар.

Чижээлээргe, «салып турар — салыңар», «каш кежилижилге точкалары барыл? —дорттар каш точкаларга каржылыл?» (№ 32 бодалга. 4 кл); «Дараазында саннарның аразында хеределе кандыг саннар барыл?— Дараазында саннарның аразында кандыг саннар хеределе барыл?» (Бодалга № 50, 4 класс). Ол-ла номда «значение» деп билигни «значениезин тывар» деп бижээн, ону «деңнежирин тывар» дизе таваржыр. «Өскерлип турар хемчээлдиң кандыг апаченнезинге деңнел шын болурул?— өскерлип турар хемчээлдиң деңнежири каш турда, деңнел шыныл?» дээр. (№ 151 бодалга 4 кл).

«Автобус бүрүзүнге каш кижи олуртур ужурлуг апарганыл? — «олуртурул» дизе эки. (Бодалга № 164, 4 класс). «Бир эвес М 28; 33-ке деңболза бодалганы бодаңар» дээн. Ону М 28, 38 турда, бодалганы бодаңар» дээр. (№ 212, 4 класс).

«Бир эвес ийи каттыныгларның бирээзи тикке деңболза, ынчан түңөске каттынытга деңийи каттыныгларның бирээзи тик болза, түңөске каттынытга деңорунныры солуштурарындан — орунныры солуштурарга». «Бөлүктерге чыып турган —бөлүктеи турган». «Ийи области чарып турар — ийи кезекке чарар». (§ 30). (Баштайгы домактар шын эвес очулгага хамаарыжыр. Тире соондаазы чогуур очулгалар болур). № 375 бодалганың айтырыын мынчаар очулдурган: «Өскерлип турар хемчээлдиң кандыг значениезиниң үезинде дараазында деңнел шын болурул?» Шыныда: «Өскерлип турар хемчээлдиң деңнежири каш турда, дараазында деңнел шыныл?— дээр.

№ 383 бодалгада «чоокшулап бар чыдарының азы ырап бар чыдарының дүргенин саңаңар» деп очулдурган, ону «чоокшулажырының азы ыраарының дүргени» дээр болза таваржыр. «Дүрген чоруур — дүргенниг», «чоокшулажы бээрил — чоокшулажырыл?».

«Билдинмес каттынытны тывар дизе, түңден билдингир каттынытны казыптар хереке»— мону орустаарының аайы-биле очулдурган. «Билдинмес каттынытны тыварда, билдингир каттынытны түңден казыптар» дээр. № 415 (а) бодалгада: 313 үнүп келзин дээш кандыг сандан 77-ни казыыр ужурлугул?—313-түү үндүрүп алырда, кандыг сандан 77-ни казыырыл?— дээр. № 419 бодалгада «хыналдазын кылыңар» дээнин «хынаңар» дизе ажырбас. Квадратты «дөрбелчин» деп очулдурган. Кайы-даа класстарга «квадрат» деп ажыглаза чүүлдүг. № 425 бодалгада «кандыг значениезиниң үезинде олар шын болурул?» деп айтырыгны «деңнежири каш турда, олар шыныл?» дээр. § 37-де «удур-дедир угланган» дээнин «удурланышкак» дээр болза, ол бодалганың утказынга дүгжүр.

§ 71-де «Саннарның чоокшулаткан значениези дээн». «Значениези» деп сөстү «хемчээли» деп, өөредир материалдың утказының аайы-биле солуп болур.

Мен чүгле 4 класска математика номунуң очулгазында эде көрзе чогуур чамдык айтырыгларга доктаадым. Черле математика номнарын очулдурганында кичээнгейге аңза чогуур элээн үүлдер бар. Терминнер сайзырадырының айтырыгларын чамдык очулдурукчулар, редакторлар чогуур кичээнгейге албайн, эскербейн эрттирип турар. Ону беш, дөрт база ийи класстарның номнарындан тодаргай көрүп болур. Чаңгыс номну ийи кижи очулдурган таварылгалар бар. Чаңгыс ол-ла терминнерни, сөстерни ийи аңгы очулдурганын редакторлар эскербейн эрттиргенин 4-кү класстың номундан көрүп болур.

Тыва школада математика башкылары очулдурган номнар-биле билдилиг ажылдаары негеттинер, ынчайгаш чамдык нетпестерни эдеринге бис боттарывыс дузалажыр ужурлуг бис.

М. ДАМДЫНЧАП.

СПОРТ

Чоокта чаа Кызыл хоорайның бирги чери дээш часкы чиик атлетика хрозунга школачылар, сургуулдар, студентилер, ажылчыннар, албан-хаакчылар киришкен.

Кайы коллективте спорт ажылын сайзырадырынче үеэнгейни салып турар болдур, оларның төлээлери кросска идепкейлиг киржип, шаңналдыг черлерни алган.

Школалардан — № 11 школа, өөредилге черлериннен — политехникум, бүдүрүлгелерден— № 1 АТБ бирги черлерни алган. Оларга хоорайның спорт комитединиң шилчиир кубоктарын тывыскан.

ЧУРУКТАРДА: ийи муң метрге чарыш үезинде; хоорайның спорт комитединиң даргазы М. Биче-оол № 1 АТБ-ниң төлээзинге кубокту тыпсып тур.

П. ПАВЛОВТУҢ фотолары.

ОНГУ СЕМЕСТР

Кызылда күрүнеиң башкы институдунуң филология факультединиң бешки курсчулары сөөлгү—онгу семестриниң шылгалдаларын дооскаанар. Бо шылгалдаларга доозукчулар быжыг билиин көргүспүшаан, дээди өөредилге черин доозуп үнериниң күрүне шылгалдаларын дужаап киреринге белеиин илереткеннер. Ылаңгыя тыва дылды олар эки дужааганнар.

Бирги болгаш ийиги бөлүктеринің студентилериниң аразындан Г. Ооржак, В. Иванова, Е. Чульдум чүгле эки демдектерге дужааганнар. Черле ынчаш ниитизи-биле шылгалдаларны чүгле үшке дужааган кижилер чок.

Доозукчулар эрткен семестрде чүгле өөредилге-биле кыызгаарланмайн, харын институттуң хөй-ниити амыдыралынга база идепкейлиг киржип келгеннер. Чоокта чаа болуп эрткен эртем-теоретиктиг конференцияга Ч. Дажываа, Л. Кривопоткина болгаш өскелердаа эки киришкен.

«Ортумак билиглиг студент—ортумак башкы болур», а факультетте келир үениң башкылары быжыг билигни чедип алыры дээш кызыын турарлар. Кайы-даа бөлүктерде мурнунда семестрлерде ортумак билиглиг студентилер таваржыр тургулаан. сөөлгү хыналла — доозарының күрүне шылгалдаларынга олар белеткелин улам шыгыырадыры чугаажок.

Б. БОЛАТ-ООЛ.

Республиканың хөгжүм-шии театрының репертуарында акы-дуңма совет чогаалчыларның шиилери колдап турар. Казах чогаалчы К. Мухамеджановтуң «Шорум ыйнаан» деп комедиязы бо хүннерде Бай-Тайганың ажылшпчилеринде аалдап чеде берген.

ЧУРУКТА: «Шорум ыйнаан» деп комедиядан көргүзүг. (Солагай талазындан) Тыва АССР-нин алдарлыг артизи В. Монгальбин (Хайдарбек), артист Д. Дамба-Даржаа (Садык), РСФСР-нин алдарлыг, Тыва АССР-нин улустуң артизи К. Мунзук (Асия).

А. Чараш-оолдуң фотозу.

Чедини узуткаан

Бии-Хем районда «Кызыл тараачын» совхозтуң Хут салбырында аныяк аңчы Эрес-оол Сундуйей үңгүрдеи 7 бөрзекти уштуп узуткаан.

Д. МААДЫ.

ЧАГААЛАРДАН ОДУРУГЛАР

Чөөн-Хемчик районда «Чыраа-Бажы» совхозтуң дарганы К. Д. Сенди часкы хову ажылдарынга уткуштур септелгеге идепкейлиг киришкен. Куулар Даваевич диска кожуглар-биле 160 илиирни септээн.

М. ЧАШ-ООЛ.

* * *

Эрзин районуң Мөрен суурунуң чурттакчылары агитквартиралар аайы-биле 400 шарланны төрээн суурунда олурткан. Колхозта хөрөөженнер чөвүлелиниң даргазы С. Даргат суур чаагайжыдылганынга чонну эки организастап, идепкейлиг ажылдап турар.

А. ТАВА.

* * *

Бай-Тайга районуң «Кара-Хөл» колхозу бирги квартала күрүнеге 15 тонна эт дужаар турган 17 кылдыр күүсеткен.

С. КҮДЕРЕК.

Дөрт мөге шаңналга четкен

Хостуг хүрешке Сибирь чемпионады Абакан хоорайга болуп эрткен. Аңаа Красноярск крайның, Тыва АССР-ниң, Новосибирск, Кемерово областарының, Хакас автономиуг областың эң шилиндек мөгелери хүрешкен.

Маргылдааның түңнелинде команда талазы-биле бирги черни Красноярск крайның мөгелери, ийигизин — Хакас автономиуг областың, үшкүзүн— Новосибирск областың командалары эзлээн.

Бистиң республикадан бо улуг маргылдаага 8 кижи киришкен, команданың составы долу эвес болганындан ниити түңнели чер албаан. Ынчалзадаа дөрт мөге шаңналга четкен.

ССРЭ-ниң спорт мастери Ооржак Чадамба (62 кг) эки хүрешкен. Эң күштүг спорт мастерлери Ю. Николаев (Кемерово), Р. Цыбадзе (Новосибирск), М. Антошин (Красноярск) оларны Ооржак арыг октаан. Чүгле Чуртиков-биле (Абакан) хайымнашкан. Чуртиковтуң хүреш үезинде чарыгдаан минутазы эвээш болганындан бирги черни алган. Чадамба ийиги черни эзлээр ужурга таварышкан.

— Тыва АССР-ниң мөгелери сөөлгү чылдарда улуг-улуг маргылдааларга киржип, чүгээр хүрежип турар болу берген. Бо удаада Ооржак Чадамба техника талазы-биле биилиинин көргүзүп, эки хүрешти—деп, ССРЭ-ниң алдарлыг тренери эш Мендиашвили чугаалап турган. Техника талазы-биле эки хүрешкени дээш Чадамбага ВЛКСМ-ниң Хакас обкомунуң тускай шаңналын тывыскан.

Бистиң мөгелеривис спорт мастерлери Михаил Оюн (52 кг), Чөкпек Болат (57 кг), спорт мастеринге кандидат Владимир Биче-оол (68 кг) үшкү черлерни алган.

Чемпионаттың шаңналдыг черлерни алган мөгелер октябрьда Казаньга болур түңнел маргылдаага киржир.

Ч. МӨНГЕ.

Эш хуузунуң ужуражылгазы

Таңдының Бай-Хаак суурга Ак-Довурактың «Лебест» биле ук черниң «Тудугжу» командаларының футболга эш хуузунуң ужуражылгазы болган. Аңаа аалчылар 3:1 санга уттурган.

Ийи таланың бичин футболистери база ужурашкан. Орта Бай-Хаактың аңыяк спортчулары тиилээн.

С. ООРЖАК.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

СОНУУРГАКТАРГА БУЛУҢ

ДИҢМИРЭЭШКИН БОЛГАН

Майда бирги диңмирээшкинни көрүп турган, Американың Каттышкан Штаттарынга эрткен чылын болган диңмирээшкиннериниң түңнелин кылган. Оон ап көөрге, чаңыык согуушкунунда чылда 600 кижи өлген. Бүдүн чартык муң хире кижи бертинген. Чаңыык-биле холбашкан аярга-арыг өртү эрткен чайын он муң четкен. Бо бүгүдеи ниити когарал 100 миллион доллар болуп турар.

* * *

АКШ-тың Виргиния штадында Уэйнсборо хоорайның камгалалдыг черинің егери Рой Саливан «Делегей рекордунуң дептеринде» кирер бижиткен, чүл дизе чаңыык согуушкунунга ол дөрт удаа таварышкан. А эрткен чылын чаңыык аңаа бешки удаа таварышкан. Моон мурнундаазы ышкаш, ол ам база когараваан. Оон өскүлге бажының дүктери өрттеп берген.

БОДУҢ ТУТ

Оожум океанда Хуан-Фернандес ортулукта чоокта чаа үндүрген хоойлунуң утказы ыыдыг болуп турар. Ол хоойлуну өзугаар моортай өлүрген кижини шыңгыы харыысалгага кирер. «Моортай өлүрүп кагзынза, күскелерни бодуң тут» — деп, ол хоойлу негеп турар. Буруулуг болган кижи өлүрген моортай бүрүзүнге 300 күске кудуруун полицияга чедирер ужурлуг.

ПАРЛАЛГА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

ЮНЕСКО-нуң чоокта чаа үнген статистиктиг журналында 1970 чылга холбашкан дараазында түңнел медээлерни парлаан: делегейде хүннүң үнер солуннарының ниити саны 8050 болган, а оларның ниити тиражы — 389 миллион экземпляр. Ынчангаш, бөмбүрзектиң муң кижи бүрүзүнге ортумаа-биле 133 экземпляр онаажыр.

Үлетпүр талазы-биле сайзыраңгай чурттардан солуннарны эн-не эвээшти номчуп турарлар Италияда болуп турар, ында муң кижи-ле 146 солун номчуур. ССРЭ-де муң кижи 347 солуннуу, а АКШ-та — 301-ни номчуп турар.

44 чурт болгаш девискээр мынчага чедир хүннүң үнер солуннары чок, оларның он ийизи Африкада, он бири — Америкада, ону — Океанияда, чедизи — Азияда, дөрттү— Европада болуп турар.

1970 чылда радиостанцияларның саны 22000, а радиоприёмниктер — 728 миллион (муң кижинге-ле 200) болган. 1763 телестанцияларның дамчыдылгаларын 261 миллион телевизор экраннарынга хүлээп ап турган (муң кижинге-ле 70).

ТАКСИНИ АЖЫГЛАҢАР

Англияның Хоршем хоорайда Элинор Мэрфи дзор херээжен кижи таксини доктаадышкаш, чолаачының айтырыынга мынчаар харылаан: «Австралия чоруур дээш». Кайгап пат болган чолаачы такси фирмазының ээзинче телефоннаан болгаш оортан чогуур сургаалды алган соонда, ол алдептиг аян-чорукче чоруурун чөпшээрээн, а хөлезинин—1500 фунт. Орукка чоруп турда демги хөрөөжен кижи Австралияда уруум бар чүве, ону көрүксеп чор мен, ынчаарга аян-чорук ырак чүве болганда, орукка чораш делегейни база көрүксээр-дир мен деп чугаалаан. Үш ай дургузунда такси Чоокку Чөөн чүктүң чурттарын, Афганнстанны, Пакистанны, Индияны, Таиландыны болгаш Сингапурну эрте берген.

АЪТТЫГ ШЕРИГ, БАЙЫРЛЫГ

Европада сөөлгү аъттыг шериг кезектери ам чок болган. Үш полк болуп турган 3000 швейцар аъттыг-шеригжилерни шеригниң өске чүзүннеринче шилчидинкен. Аъттыг шеригге онза ынак чораан аъттыг-шеригжилер аңаа аажок таарышпайн, хомудал кылгаанар. Оон ужурундан аъттыг-шеригжилер чораанларны өөредиринбиле чаа томуйлаан офицерлер өлүп каш солдаттарны хоруудалга торгаар ужурга таварышкан.

Аъттыг-шеригжилер-биле эптежириниң демдээ кылдыр, швейцар чазак тураскаал кылдыр селемелерни боттарынга арттырып алырын аъттыг-шеригжилерге чөпшээрээн. Аъттыг-шеригжи чораан кижи бүрүзү камгалал министерствозунан диплом алган, ында болза оон аъттыг-шеригге албан кылып чораанын бадыткан турар.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

МАЙ 15-ТЕ

МОСКВАДАН

14.00—Дамчыдылгалар программазы. 14.05 — Өңнүг телекөргүзүг. Уругларга. «Лурджаның элчигени». Музыкалыг фильм. 14.15 — Медээлер. 14.25 — «Дош чарар корабль тулчуушкунче киринкен». Телеочерк. 14.55 — Өңнүг телекөргүзүг. «Эрги шивээ». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы — «Комиссар Сергушин». 16.00 —Өңнүг телекөргүзүг. Бокска делегей маргылдаазы. ССРЭ—АКШ. В. И. Ленин аттыг Төп стадионуң Спорт ордузундан дамчыдылга. 18.00—«Ye». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.30—Телемедээлер. 18.45—Уругларга. Мультфильм. 18.55—Телемедээлер. 19.05 — Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

19.10 — Өңнүг телекөргүзүг. Футболга ССРЭ-ниң чемпионады. «Зенит» (Ленинград) —«Арарат» (Ереван). 2-ги тайм. Ленинградтан дамчыдылга. 19.55 — «Шак мынды төөгүлер...» деп Е. Каплинскаяның хөй сериялыг теле-шинзиниң баштайгы көргүзүү. 1-ги төөгү. 21.00— «Кур черлер: эртем болган практика». 21.30 — Өңнүг телекөргүзүг «Оперетта ынакхарга». 22.00 — «Болур-даа, болбаспаа ышкаш». 23.00—23.30— «Ye». Информастыг программа.

САНАЖЫЛГА ЧЕГИН АЖЫГЛАҢАР

Үлетпүр бараннарын садып алгаш магазиннер-биле санажырының бо чаа хевири Тываның чурттакчы чонунуң өртүзунга калбаа-биле нептерээн.

Чүгле эрткен чылын безин чурттакчы чонга 950 муң ажыг рубль түңнүг санажылга чектерин берген.

Үр үеде ажыглаар бараннар: автомобильдерни, мотоциклдерни, мебель гарнитурларны, пианинону, моторлуг хемелерни болгаш катерлерни, ол ышкаш 1000 рубль ажыг өртөнтиг металлдарны болгаш даштарны садып алырда ооң өртээн төлээриниң санажылга чектерин республиканың ажаалга кассалары берип турар.

Ам садып алыкчы мебель гарнитураны азы мотоциклди садып алырда ооң өртээн чүгле акша-биле туда төлеп болур эвес, харын ССРЭ-ниң Күрүненің - күш-ажылчы ажаалга кассаларының санажылга чектерин дамчыштыр база төлеп болур.

Санажылга чектерин ажаалга кассаларынга акшаны туда киирерге азы садып алыкчының кассада чыдар шыгжамырының күсели-биле берип турар.

Санажылганың бо чаа хевирин садып алыкчылар үүлдүгүнүүшкүн-биле ажыглап турарлар. Чүге дизе, хөй түңнүг акшаны магазиннерге барып каш удаа санап, аңаа өө-шак үндүреринге өөрде акшанын чаңгыс-ла документизи болур санажылга чегин дамчыштыр магазиннер-биле санажыры таарымчалыг.

Ажаалга кассаларының санажылга чектерин ажыглаңар!

КҮРҮНЕНИҢ КҮШ-АЖЫЛЫ АЖААЛГА КАССАЗЫНЫҢ ЭРГЕЛЕЛИ.

КИНО

МАЙ 15-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Эрги хаваар» 9.40, 11.30, 13.20, 18.50, 20.40, «Парижтиң чажыттары» 15.10, 17.00, шактарда.

«ПИОНЕР»: «Он бешки час» 10.45, 15.00, «Точка, точка, чартык сек» 9.00, 16.45, «Бышкан калина кат» 12.30 (узаткан фильм) 18.30 (узаткан сеанс), 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Хананы эрте бээр кижи» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Кызыл капелла» (1-ги, 2-ги сериялары) 17.00, 20.00 «Арыг ынакшылдың кокпазы-биле» 15.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Аас-кежин-биле ужуражылга» 16.30, 18.20, 20.10 шактарда.

Арга-арыгның өртенинчел болуп турарын барымдаалааш, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1974 чылдың май 12-деги айтыышкынын өзугаар **МАЙ 25-КЕ ЧЕДИР** аярга-арыг камгалалының органнарындан чөпшээрел чокка аярга-ыяш үнген черлерже транспорттуг чоруурун болгаш чурттакчыларның баарын хораан. Ол чурумну үрээн кижилерге харыысалга онаар апаар.

Тываның ыяш ажыл-агый эргелели.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажыр № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң ораалкчыларының 35-24, пропаганда киллизиниң 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизиниң 37-13, культура киллизиниң 23-54, кадза ажылагый киллизиниң 21-47, үлетпүр киллизиниң 22-64, чагаа киллизиниң 41-27, информация база совет тургузуг киллизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16056 ЧАГЫГ № 672.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажыр № 1). ТС — 00844